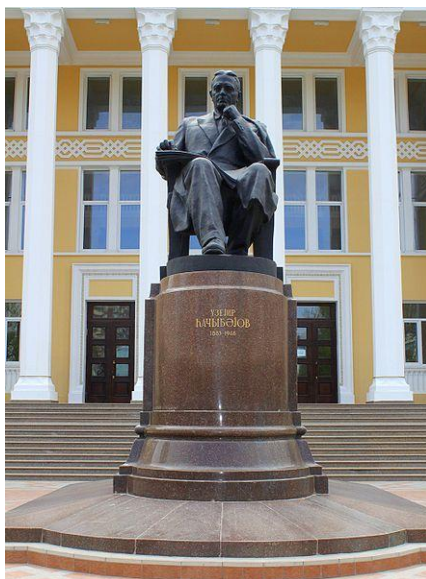

FƏRHAD BƏDƏLBƏYLİ
TƏRLAN SEYİDOV

ÜZEYİR HACIBƏYLİNİN
ELMİ SİSTEMİ ƏSASINDA MİLLİ
LAD TƏFƏKKÜRÜNÜN İNKİŞAFI
P R O Q R A M I

**«Azərbaycan xalq musiqisi əsaslarının
öyrənilməsi Azərbaycan musiqi sənətinin
daha artıq yüksəlişi üçün çox əhəmiyyətli
olmaqla bərabər, musiqişünaslıq
sahəsindəki elmi-tədqiqat və musiqi
nəzəriyyəsi işlərinin də mühüm bir
cəhətidir»**

Üzeyir HACIBƏYLI

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
MƏDƏNİYYƏT VƏ TURİZM NAZİRLİYİ
UZHEYİR HACIBƏYLİ ADINA
BAKİ MUSİQİ AKADEMİYASI
ORTA İXTİSAS MUSİQİ MƏKTƏB-STUDİYASI

FƏRHAD BƏDƏLBƏYLİ
TƏRLAN SEYİDOV

**ÜZEYİR HACIBƏYLİNİN
ELMİ SİSTEMİ ƏSASINDA MİLLİ
LAD TƏFƏKKÜRÜNÜN İNKİŞAFI
P R O Q R A M I**

Musiqi və incəsənət məktəblərinin şagirdləri,
musiqi kolleclərinin tələbələri üçün
“Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları”, “Solfecio”,
“Xor sinfi”, “İmprovizasiya və bəstələmə”, “İxtisas
aləti” və “Ümumi fortepiano” fənləri kursuna əlavə

Bakı – 2012

«Üzeyir Hacıbəylinin elmi sistemi əsasında milli lad təfəkkürünün inkişafı proqramı» Bakı Musiqi Akademiyasının Orta ixtisas musiqi məktəb-studiyası bazası əsasında hazırlanıb və aprobasiya olunub.

Proqram Bakı Musiqi Akademiyasının Elmi Şurasının qərarı ilə təsdiq edilib (31 may 2012-ci il tarixli 9 sayılı protokol).

Müəllif-tərtibçilər:

Bakı Musiqi Akademiyasının rektoru, SSRİ
və Azərbaycan Respublikasının xalq artisti,
Dövlət mükafatları laureatı, professor
Fərhad BƏDƏLBƏYLİ

Bakı Musiqi Akademiyasının Orta ixtisas musiqi
məktəb-studiyasının direktoru, Azərbaycan
Respublikasının əməkdar incəsənət xadimi,
sənətşünaslıq doktoru, professor
Tərlan SEYİDOV

Elmi redaktorlar:

Bakı Musiqi Akademiyasının Orta ixtisas musiqi
məktəb-studiyasının elmi işçisi
Aytən İBRAHİMOVA

Bakı Musiqi Akademiyasının Orta ixtisas musiqi
məktəb-studiyasının direktor müavini
Sevda MƏMMƏDOVA

Rəyçilər:

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü,
Bakı Musiqi Akademiyasının «Bəstəkarlıq» kafedrasının
müdiri, SSRİ və Azərbaycanın xalq artisti,
Dövlət mükafatları laureatı, professor
Arif MƏLİKOV

Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının katibi,
Bakı Musiqi Akademiyasının «Azərbaycan xalq
musiqisinin tarixi və nəzəriyyəsi» kafedrasının müdiri,
Azərbaycanın xalq artisti, sənətşünaslıq doktoru, professor
Ramiz ZÖHRABOV

İZAHAT VƏRƏQƏSİ

Xalqımızın mədəni irsinə yenidən yaranmış maraq, xüsusən də musiqiçilərin bu məsələyə münasibəti hal-hazırda xüsusi aktualıq kəsb edir. İndiki zamanədə etnik şüurun fəallaşması, öz milli mədəni irsinə bəslənən diqqət bunu təsdiqləyir. Məhz buna görə də ənənəvi xalq mədəniyyəti əsaslarının, mədəni məkanın minillik qavranılma təcrübəsinin və onun gələcək nəsillərə ötürülməsi mexanizmlərinin dərk olunması olduqca önəmlidir. Həmin istiqamətdə qanuna tam uyğun olaraq pedaqoji fikir fəallaşır, həmin problematika üzrə təhsil-tərbiyə məsələlərinin effektiv həll yolları axtarılır. Bu sırada duran ilk önəmli məsələlərdən biri – milli musiqi təhsilinin islahatı və layihələşdirilməsidir ki, burada çoxsəviyyəli tədris-tərbiyə prosesində uzun müddət ərzində tam şəxsiyyətin formalaşdırılmasına yönəldilən varislik prinsipləri nəzərdə tutulmalıdır.

Əsas problemin bu cür qoyuluşu zamanı musiqi təhsili ocaqlarının təhsil sahəsində mütəxəssisləri formalaşdıran, bir kadr kimi hazırlaşdıran struktur olaraq qarşıya qoyduğu ən yeni məsələlər, sözsüz ki, musiqi təhsili sisteminin əvvəlki mərhələlərində sınaqdan keçirilmiş yeni, eksperimental təhsil metodlarına əsaslanmalıdır. Bu istiqamətdə aparılacaq axtarışlar zamanı müasir təhsil təcrübəsinin milli musiqi mədəniyyətimizin çoxəsrlik ənənələri ilə qovuşmasına arxalanma nəzərdə tutulur. Xüsusilə də, Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının Orta ixtisas musiqi məktəb-studiyasında uzun illər boyu tələbələrin gələcək pedaqoqlar kimi yetişdirilməsi sahəsində müasir musiqi mədəniyyətinin bütün tələblərinə cavab verən zəmin və şərait yaradılmışdır. Bu zəmin tədris, tərbiyə və folklor kimi komponentlərin bütöv bir tədrisi-metodiki prosesdə birləşdirilməsinə əsaslanıb, həmin prosesdə yaranan məsələ və problemlərin eksperimental, yaradıcı surətdə həll olunmasını nəzərdə tutur.

Nəzəri biliklərin qavranılması şagirdlərin xüsusi və ümumi forte-piano, orkestr və xalq çalğı alətləri, kamera ansambli və akkompagnement siniflərində ifa etdikləri Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərinə dair tərtib etdikləri referat və annotasiyalarda ən geniş tətbiqini tapır. Bu biliklərin mənimsənilməsi məqsədilə tətbiq olunan ən önəmli

üsullardan biri də – 1983-cü ildən etibarən məktəb-studiyanın müntəzəm olaraq keçirdiyi elmi-ifaçılıq konfransları və müsabiqələridir, eləcə də «Azərbaycan bəstəkarlarının əsərləri tədris repertuarında» devizli festivallardır.

Şagirdlərin dərrakə fəallığının və yaradıcı təfəkkürünün bu planda formalaşdırılmasının vacib aspekti kollokviumlardır ki, məktəb-studiya tədris ilində iki dəfə keçirilir. Kollokviumlar müxtəlif fənlərin öyrənilməsindən qavranılan biliklərin cəmləşdirilməsi məqsədini daşıyır və müxtəlif fənlərə, ümummədəni hazırlığa dair məsələlərlə yanaşı, Azərbaycan ladlarına aid sualları da daxil edir.

Azərbaycanın xalq musiqi mədəniyyəti ənənələrinin öyrənilməsində görkəmli Azərbaycan klassiki Üzeyir Hacıbəylinin elmi irsi əsas tədris materialı rolunu oynayır. Onun «Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları» adlı elmi əsəri nəinki hər bir Azərbaycan bəstəkarının, həm də Azərbaycan musiqisini öyrənən hər bir musiqçinin stolüstü kitabıdır. Üzeyir Hacıbəylinin bu nəzəri əsəri öz böyük praktiki əhəmiyyətini bu günədək itirmir. Həmin kitabda Azərbaycan xalq musiqisinin lad sisteminin bütün zənginliyi mütəşəkkil elmi formada, aydın və anlaşılıqlı şəkildə sistemləşdirilmiş, Azərbaycan xalq musiqi dilinin lad strukturunun qanunlarının kamil şəkildə anlaşıb qavranılması öz əksini tapmışdır.

Məktəb-studiyanın bazası əsasında Bakı Musiqi Akademiyasının nəşrə hazırladığı proqramın əsas məqsədi – musiqi məktəb şagirdlərinin öz milli köklərinə, Azərbaycan xalq sənətinin əsaslarına maraq oyadılması, milli musiqi eşitmə qabiliyyəti və təfəkkürü sahəsində gen yaddaşının bərpası və fəallaşdırılmasıdır. Azərbaycan xalq musiqi mədəniyyəti ənənələrinin öyrənilməsi üzrə aparılan işin bir hissəsi olaraq, ladların nəzəri öyrənilməsi müxtəlif üsullarla öz təcərübi tətbiqini tapır.

Bu proqram boy atan musiqiçilər nəslinin musiqi tərbiyəsi və təhsili qarşısında duran bir sıra konkret məsələləri həll etmək, xüsusən də Azərbaycan ladlarının kiçik siniflərdən başlayaraq öyrənilməsi üçün əlverişli şəraitin yaradılması məqsədini irəli sürür.

Hazırkı proqram, şübhəsiz ki, respublikamızın musiqi məktəblərinin gündəlik tədrisində faydalı metodiki əsas ola bilər.

Ümumiyyətlə, gənc musiqiçilərin təhsilinin bütün mərhələlərində «folklor komponentinin» daxil edilməsi məktəb-studiyanın eksperimental fəaliyyətində pozitiv təcrübə kimi özünü göstərir. Məktəb-studiyanın musiqi təhsili proqramları öz strukturu, istiqaməti və məzmunu etibarlı ilə komplekslidir. Proqramların kompleksliyi musiqi mədəniyyətinin ayrıca istiqamətlərinin məhdud öyrənilməsinin qarşısını almaqla yanaşı, eləcə də onun xalq musiqi mədəniyyəti ilə birləşməsi zamanı bütövlülüyünü təbliğ edir.

Beləliklə, təhsil məzmunu ilə eksperimental işin metodiki təminatının sıx vəhdəti, eləcə də gələcək professional pedaqoqların hazırlanmasında varisliyin həyata keçirilməsi Bakı Musiqi Akademiyası və onun eksperimental bazası olan Orta ixtisas musiqi məktəb-studiyasının birgə fəaliyyəti üçün başlıca məqsəddir.

Hazırkı «Üzeyir Hacıbəylinin elmi sistemi əsasında milli lad təfəkkürünün inkişafı proqramı» bütün ixtisaslar üzrə nəzərdə tutulmuşdur. Artıq tədrisin I sinfindən XI sinfinə qədər daxil olunan «Azərbaycan ladları» fənni şagirdlərin bizim xalq musiqimizi mənimsəməsi üçün böyük təkan olacaq.

Muğam və aşıq musiqisinin ifa edilməsinin çətinliyi ilə əlaqədar olaraq müəllimlər imkan daxilində sinifdə canlı ifaçıların iştirakı ilə və ya stereo disklərinə yazılmış muğam və aşıq havalarını müntəzəm olaraq şagirdlərə dinlətdirməli və mövzu ilə əlaqədar geniş izahat verməlidirlər.

Tədris prosesində müəllimlər izah etdikləri mövzuları əyani ilyustrasiyalarla müşayiət etməli və hər dərsdə qısa sorğu aparmalıdır. Tədris ilinin sonunda fənn üzrə imtahan keçirilir.

Fənnin tədrisi mərhələsində xalq yaradıcılığının məhsulu olan əsərlər haqqında şagirdlərin aldıkları biliklər onlara xalq əsərlərinin daha geniş və daha dərin öyrənilməsində, eləcə də xalq yaradıcılığının yüksək bədii nümunələrinə estetik qiymət verilməsində yaxından köməklik göstərir.

Hazırkı «Üzeyir Hacıbəylinin elmi sistemi əsasında milli lad təfəkkürünün inkişafı proqramı» musiqi və incəsənət məktəblərinin I – XI sinif şagirdləri və musiqi kolleclərinin I – IV kurs tələbələri üçün nəzərdə tutulub.

MİLLİ MUSİQİ TƏHSİLİNİN İSLAHATI ÜZRƏ Ə D Ə B İ Y Y A T

1. *Bədəlbəyli F.* Layihənin rəhbərindən // Üzeyir Hacıbəyli. Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları / layihənin rəhbəri: Fərhad Bədəlbəyli, layihənin koordinatoru: Oqtay Abasquliyev, elmi redaktor: Tariyel Məmmədov, redaktor və metodik tövsiyələrin tərtibçisi: Cəmilə Həsənova, məsləhətçi: Ramiz Zöhrabov. – Bakı: Apostrof, 2010. – S. 5-7.

2. *Bədəlbəyli F.* Ön söz // Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının Orta ixtisas musiqi məktəb-studiyası – 30. Tarixdən səhifələr: məqalələr toplusu / tərtibatı və ümumi redaksiya: Tərlan Seyidov, elmi redaktorlar: Rəna Səfərəlibəyova, Turan Məmmədəliyeva. – Bakı: Elm və Təhsil, 2010. – S. 5.

3. *Bədəlbəyli F.* Elmi-ifaçılıq müsabiqə və konfransları – ifaçı-müsiqiçilərin yaradıcı işinin yeni növləri kimi // Qara Qarayev adına pianoçuların Birinci Beynəlxalq elmi-ifaçılıq müsabiqəsi və «Fortepiano Qara Qarayev yaradıcılığında» Birinci Beynəlxalq elmi-ifaçılıq konfransının materialları (Bakı, 6 – 10 dekabr 2010-cu il) / baş redaktor: Fərhad Bədəlbəyli, redaktor-tərtibçilər: Tərlan Seyidov, Sevda Məmmədova. – Bakı: Mütərcim, 2012. – S. 4-7.

4. *Ибрагимова А.* Национальная ладовая система Узеира Гаджибейли – в основе реформирования музыкального образования: мастер-класс профессора Тарлана Сеидова на семинаре преподавателей музыкальных школ // Зеркало. – 2012. – 31 марта.

5. *Ибрагимова. А.* Система Узеира Гаджибейли в действии // Зеркало. – 2012. – 17 апреля.

6. *Кенгерлинская Т.* Школа-студия Бакинской Музыкальной Академии: традиции и новаторство // Тəhsil, mədəniyyət, incəsənət. – 2005. – № 1 (21). – S. 68-71.

7. *Микеладзе Г.* В Баку прошёл вечер музыки Узеира Гаджибейли // «1news.az» [сайт]. – 2012. – 19 апреля.

8. *Seyidov T.* Məktəb-studiya Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının eksperimental bazası kimi // Musiqi ifaçılığı və nəzəriyyəsi məsələləri: Məktəb-studiyanın müəllimlərinin elmi-

metodoloji işlərinin toplusu / tərtibçi-redaktor: Tərlan Seyidov. – Bakı: Adiloğlu, 2009. – S. 3-5.

9. *Seyidov T.* Ön söz // Üzeyir Hacıbəyli. Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları: musiqi məktəbləri və texnikumları üçün “Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları”, “Solfecio”, “Xor sinfi” “İmprovizasiya və bəstələmə”, “İxtisas aləti” və “Ümumi fortepiano” fənlərində Azərbaycan ladlarının öyrənilməsinə dair adaptasiya olunmuş dərs vəsaiti / tərtibçi: Tərlan Seyidov. – Bakı: E. L., 2010. – S. 5-7.

10. *Seyidov T.* Azərbaycan xalq musiqi mədəniyyətinin ənənələrinin ən yeni qavranılma prinsipləri (məktəb-studiyanın təcrübəsindən) // Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının Orta ixtisas musiqi məktəb-studiyası – 30. Tarixdən səhifələr: məqalələr toplusu / tərtibatı və ümumi redaksiya: Tərlan Seyidov, elmi redaktorlar: Rəna Səfərəlibəyova, Turan Məmmədəliyeva. – Bakı: Elm və Təhsil, 2010. – S. 13-15.

11. *Сеидов Т.* О работе над адаптированным изданием научного труда Узеира Гаджибейли «Основы Азербайджанской народной музыки» для учащихся музыкальных школ // Üzeyir Hacıbəylinin 125, Bakı Musiqi Akademiyasının 90 illik yubileylərinə həsr olunmuş respublika elmi-praktik konfransının materialları (Bakı, 31 may – 2 iyun, 2011). – Bakı: Mütərcim, 2011. – S. 32-36.

12. *Сеидов Т.* 30-летний юбилей школы-студии в свете решений целевой задачи реформирования общего музыкального образования // Современные технологии и методики профессионального музыкального образования: материалы Международной дистанционной научно-практической конференции / под научной редакцией Т.В.Свитовой. – Самара: СамЛюксПринт, 2011. – С. 7-16.

13. *Сеидов Т.* Экспериментальный приём в школу-студию на основе инновационных методов выявления юных дарований // Эхо. – 2011. – 31 марта.

14. *Сеидов Т.* Подведены итоги научно-экспериментальной деятельности школы-студии Бакинской Музыкальной Академии в области реформирования музыкального образования // Day.Az [сайт]. – 2011. – 5 октября.

MUSİQİ VƏ İNCƏSƏNƏT MƏKTƏBLƏRİ ÜÇÜN KURSUN MƏZMUNU

Baxın:

1. *Üzeyir Hacıbəyli*. Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları / layihənin rəhbəri – *Fərhad Bədəlbəyli*, layihənin koordinatoru: *O. Abasquliyev*, elmi redaktor: *T. Məmmədov*, redaktor və metodik tövsiyələrin tərtibçisi: *C. Həsənova*, məsləhətçi: *R. Zöhrabov*. – Bakı: Apostrof, 2010. – 176 s.

Kitabın elektron versiyası: http://musbook.musiqi-dunya.az/az/l_rehberinden.html.

2. *Üzeyir Hacıbəyli*. Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları: musiqi məktəbləri və texnikumları üçün “Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları”, “Solfecio”, “Xor sınıfı” “İmprovizasiya və bəstələmə”, “İxtisas aləti” və “Ümumi fortepiano” fənlərində Azərbaycan ladlarının öyrənilməsinə dair adaptasiya olunmuş dərs vəsaiti / tərtibçi – *Tərlan Seyidov*. – Bakı: E. L., 2010. – 48 s.

Dərs vəsaitinin elektron versiyası: www.baku-art.az.

BİRİNCİ SİNİF

“*Rast*” ladının səsqatarı və tam kadansları.

İKİNCİ SİNİF

“*Şur*” ladının səsqatarı və tam kadansları.

“*Segah*” ladının səsqatarı və tam kadansları.

ÜÇÜNCÜ SİNİF

“*Şüştər*” ladının səsqatarı və tam kadansları.

“*Çahargah*” ladının səsqatarı və tam kadansları.

DÖRDÜNCÜ SİNİF

“*Bayatı-Şiraz*” ladının səsqatarı və tam kadansları.

“*Hümayun*” ladının səsqatarı.

BƏŞİNCİ SİNİF

“*Rast*” ladının səsqatarı, tam və yarım kadansları, həmin ladda bəstələnən melodiyaaların “*Mayeyi-Rast*” şöbəsi.

“*Şur*” ladının səsqatarı, tam və yarım kadansları, həmin ladda bəstələnən melodiyaaların “*Mayeyi-Şur*” şöbəsi.

ALTINCI SİNİF

“*Segah*” ladının səsqatarı, tam və yarım kadansları, həmin ladda bəstələnən melodiyaaların “*Mayeyi-Segah*” şöbəsi.

“*Şüştər*” ladının səsqatarı, tam və yarım kadansları, həmin ladda bəstələnən melodiyaaların “*Mayeyi-Şüştər*” şöbəsi.

YEDDİNCİ SİNİF

“Çahargah” ladinın səsqatarı, tam və yarım kadansları, həmin ladda bəstələnən melodiyların “Mayeyi-Çahargah” şöbəsi.
“Bayatı-Şiraz” ladinın səsqatarı, tam və yarım kadansları, həmin ladda bəstələnən melodiyların “Mayeyi-Bayatı-Şiraz” şöbəsi.
“Hümayun” ladinın səsqatarı və həmin ladda bəstələnən melodiyların “Mayeyi-Hümayun” şöbəsi.

SƏKKİZİNCİ SİNİF

“Rast” ladinın səsqatarı, tam və yarım kadansları, həmin ladda bəstələnən melodiyların “Mayeyi-Rast”, “Hüseyni”, “Vilayəti”, “Əraq”, “Gərayi” şöbələri.
“Şur” ladinın səsqatarı, tam və yarım kadansları, həmin ladda bəstələnən melodiyların “Mayeyi-Şur”, “Zəmin-xara”, “Şur-Şahnaz”, “Hicaz”, “Bayatı-kürd”, “Səmayi-şəms”, “Nişibi-fəraz” şöbələri.

DOQQUZUNCU SİNİF

“Segah” ladinın səsqatarı, tam və yarım kadansları, həmin ladda bəstələnən melodiyların “Mayeyi-Segah”, “Şikəsteyi-fars”, “Mübərriqə”, “Əraq” şöbələri.
“Şüştər” ladinın səsqatarı, tam və yarım kadansları, həmin ladda bəstələnən melodiyların “Mayeyi-Şüştər”, “Tərkib” şöbələri.

ONUNCU SİNİF

“Çahargah” ladinın səsqatarı, tam və yarım kadansları, həmin ladda bəstələnən melodiyların “Mayeyi-Çahargah”, “Bəstə-Nigar”, “Manəndi-müxalif”, “Hasar”, “Müxalif”, “Mənsuriyyə” şöbələri.
“Bayatı-Şiraz” ladinın səsqatarı, tam və yarım kadansları, həmin ladda bəstələnən melodiyların “Mayeyi-Bayatı-Şiraz”, “Bayatı-İsfahan”, “Hüzzal” şöbələri.

ON BİRİNCİ SİNİF

“Hümayun” ladinın səsqatarı, həmin ladda bəstələnən melodiyların “Mayeyi-Hümayun”, “Tərkib” şöbələri.
Bütün keçilmiş materialların təkrarı.

MUSIQI KOLLECLƏRİ ÜÇÜN KURSUN MƏZMUNU

BİRİNCİ KURS

“*Rast*” ladinın səsşatarı, tam və yarım kadansları,
həmin ladda bəstələnən melodiyların
“*Mayeyi-Rast*”, “*Hüseyni*”, “*Vilayəti*”, “*Əraq*”, “*Gərayi*” şöbələri.
“*Şur*” ladinın səsşatarı, tam və yarım kadansları,
həmin ladda bəstələnən melodiyların
“*Mayeyi-Şur*”, “*Zəmin-xara*”, “*Şur-Şahnaz*”, “*Hicaz*”,
“*Bayatı-kürd*”, “*Səmayi-şəms*”, “*Nişibi-fəraz*” şöbələri.

İKİNCİ KURS

“*Segah*” ladinın səsşatarı, tam və yarım kadansları,
həmin ladda bəstələnən melodiyların
“*Mayeyi-Segah*”, “*Şikəsteyi-fars*”, “*Mübərriqə*”, “*Əraq*” şöbələri.
“*Şüştər*” ladinın səsşatarı, tam və yarım kadansları,
həmin ladda bəstələnən melodiyların
“*Mayeyi-Şüştər*”, “*Tərkib*” şöbələri.

ÜÇÜNCÜ KURS

“*Çahargah*” ladinın səsşatarı, tam və yarım kadansları,
həmin ladda bəstələnən melodiyların
“*Mayeyi-Çahargah*”, “*Bəstə-Nigar*”, “*Manəndi-müxalif*”,
“*Hasar*”, “*Müxalif*”, “*Mənsuriyyə*” şöbələri.
“*Bayatı-Şiraz*” ladinın səsşatarı, tam və yarım kadansları,
həmin ladda bəstələnən melodiyların
“*Mayeyi-Bayatı-Şiraz*”, “*Bayatı-İsfahan*”, “*Hüzzal*” şöbələri.

DÖRDÜNCÜ KURS

“*Hümayun*” ladinın səsşatarı, həmin ladda bəstələnən
melodiyların “*Mayeyi-Hümayun*”, “*Tərkib*” şöbələri.

Əlavə laddlar:

“*Çahargah*” (ikinci növ), “*Şahnaz*”, “*Sarənc*”
ladlarının səsşatarı, tam və yarım kadansları,
həmin laddlarda bəstələnən melodiylar.
Bütün keçilmiş materialların təkrarı.

AZƏRBAYCAN LADLARINDA MUSIQI ƏSƏRLƏRİNİN TƏKLİF OLUNAN SİYAHISI

R A S T

Xalq musiqisi

Mahnılar: “Aman nənə”, “Ay Dilbər”, “Ceyran sevgilim”, “Çal-oyuna”, “Əlində sazın qurbanı”, “Küsmüşəm səndən”, “Mən gedirəm Zəngilana”, “Məni dövrü fələk qoymuş”, “Sona xanım”, “Sürməli qız”, “Süsən sünbül”, “Şəfəq sökülərkən”, “Yar gəlir”.

Rəqslər: “Azərbaycan”, “Brilyant”, “Darçını”, “Əsgəranı”.

Şifahi ənənəvi professional musiqi

Aşıq havaları: “Azafılı dübeyti”, “Baş müxəmməs”, “Baş saritel”, “Çoban bayatı”, “Duraxanı”, “İncəgülü”, “Laçını”, “Mixəyi”, “Orta müxəmməs”, “Paşa köçdü”, “Şəhrəbani”, “Urfanı” (*rast – şur*)
“Vaqif gözəlləməsi”, “Yanıq Kərəmi.

Təsniflər: “Rast”, “Vilayəti”, “Əraq”, “Mahur”, “Bayatı-Qacar”, “Düğah”, “Qatar”.

Rənglər: “Rast” (“Mayeyi-rast”, “Hüseyni”, “Vilayəti”, “Əraq”, “Qərayı”), “Mahur-hindi”, “Mahur”, “Orta mahur”, “Bayatı-Qacar”, “Düğah”, “Qatar”.

Muğamlar: “Rast”, “Mahur-hindi”, “Orta mahur”, “Bayatı-Qacar”, “Düğah”, “Qatar”.

Zərbi muğamlar: “Heyratı”.

Azərbaycan bəstəkarlarının əsərləri

Opera, balet və musiqili komediyalar:

Üzeyir Hacıbəyli

“Leyli və Məcnun” operasından:

Müqəddimə (*rast – şur – rast*).

“Şəbi-hicran” xoru.

I şəkil: Orkestr girişi.

III şəkil: Orkestr girişi (*rast – şüştər – rast*).

Qonaqların xoru və rəqs.

IV şəkil: Ərəblərin xoru “Söylə bir görək”.

Nofəlin xor ilə səhnəsi (“Heyratı” zərbi muğamı əsasında).

“Koroğlu” operasından:

Uvertüradan repriza və koda.

I pərdə: Rövşənin ariozosu “Təngə gəldik yox tavan”.

V pərdə: Xalqın xoru “Hər bir yerdən, dağdan, daşdan”.

III pərdə: Rəqs.

Xalqın xoru (sonuncu səhnə).

“Arşın mal alan” musiqili komediyasından:

Əsgərin mahnısı “Arşın mal alan”.

Qızların xoru.

Cahan xalanın mahnısı “Çadramı sallam başıma”.

“O olmasın, bu olsun” musiqili komediyasından:

Rüstəm bəylə Məşədi İbadın dueti.

Qara Qarayev

“Yeddi gözəl” baletindən:

I pərdə: Ayişə və Bəhramin adajiosu.

Xarəzm gözəlinin rəqsi.

Hind gözəlinin rəqsi.

Mənzər və Bəhramin döyüş rəqsi.

Simfonik musiqi:

Qara Qarayev

“Leyli və Məcnun” simfonik poemasından:

Köməkçi mövzu.

Fikrət Əmirov

“Azərbaycan kapriçiosu”.

Niyazi

“Rast“ simfonik muğamı.

Tofiq Bakıxanov

“Düğah” simfonik muğamı.

Cavanşir Quliyev

Simfonik orkestr və zurna üçün uvertüra.

Vokal musiqi:

Üzeyir Hacıbəyli

“Milli marş” (*rast-şur-rast*). “Döyüşçülər marşı”. “Ey Vətən!” xoru.

Niyazi

“Arzu” romansı.

ŞUR

Xalq musiqisi

Mahnılar: “A dağlar”, “Ahu kimi”, “Alma”, “Ay qadası”, “Bazarda alma”, “Bülbülün geydiyi sarı”, “Çıxdı günəş”, “Dəli ceyran”, “Gəl, gəl ahu balası”, “Güləbatın”, “Gülə-gülə”, “Qarabağın maralı”, “Qara qaşın vəsməsi”, “Qara tellər”, “Qalalıyam”, “Nəzr eyləmişəm”, “Sarı gəlin”, “Səhər-səhər yaz çağı”, “Səndən mənə yar olmaz”, “Şuşa ceyranı”, “Yadıma sən düşəndə”, “Yaylıq”.

Rəqslər: “Atlanma”, “Bakı”, “Cıdır”, “Qəhrəmani”, “Qızılgül”, “Üçayaq yallı”.

Şifahi ənənəvi professional musiqi

Aşıq havaları: “Aşıq arazbarısı”, “Bayramı”, “Cəngi Koroğlu”, “Dübeyti”, “Gilənar”, “Göyçə gülü”, “Güllü qafiyə”, “Heydəri”, “Qəhrəmani”, “Mina gəraylı”, “Mirzəcanı”, “Misri Koroğlu”, “Sultanı”, “Təbl-cəngi Koroğlu”.

Təsniflər: “Şur”, “Şur-Şahnaz”, “Hicaz”, “Sarənc”, “Dilkəş”, “Bayatı-Kürd”, “Rəhab”, “Kürd-Şahnaz”, “Mani”, “Dəşti”.

Rənglər: “Şur” (“Şur dərəcəsi”, “Mayeyi-Şur”, “Şur-Şahnaz”, “Hicaz”), Kürd Şahnaz”, “Nəva”, “Şahnaz”, “Bayatı-kürd”, “Rəhab”.

Muğamlar: “Şur”, “Şahnaz”, “Bayatı-kürd”, “Nəva”, “Rəhab”.

Zərbi muğamlar: “Arazbarı”, “Mani”, “Səmayi-şəms”, “Osmani”.

Azərbaycan bəstəkarlarının əsərləri

Opera və musiqili komediyalar:

Üzeyir Hacıbəyli

“Leyli və Məcnun” operasından:

II şəkil: Ərəblərin xoru “Vermə, vermə”.

V şəkil: Leyli və İbn-Sələmin dueti.

“Koroğlu” operasından:

Uvertüra.

III pərdə: “Çənlibel” xoru (*şur – rast*).

“Arşın mal alan” musiqili komediyasından:

Müqəddimə.

Gülçöhrənin ariyası “Aşıq oldum” (*şur – segah – şur*).

Fikrət Əmirov

“Sevil” operasından: Sevilin ariozosu. Sevilin laylası.

Simfonik və kamera-instrumental musiqi:

Fikrət Əmirov

“Şur” və “Kürd-Ovşarı” simfonik muğamları.

Soltan Hacıbəyov

“Karvan” simfonik lövhəsi.

Üzeyir Hacıbəyli

«Aşıqsayağı» triosu.

Cavanşir Quliyev

Violin və saz üçün sonata.

Vokal musiqi:

Üzeyir Hacıbəyli

Azərbaycan SSRİ-nin himni.

“Şəfqət bacısı” və “Yaxşı yol” mahnıları.

Asəf Zeynallı

“Ölkəm” romansı (*rast – şur – segah – şur*).

S E G A H

Xalq musiqisi

Mahnılar: “Anacan”, “Bəri bax”, “Ceyran bala”, “Evləri var xanaxana”, “Xumar oldum”, “Kəklik”, “Qaçaq Nəbi”, “Muleyli”, “Naxçıvan”, “Ninni”, “O xal nə xaldır”, “O sürməli gözlərin”, “Sarı bülbül”, “Sona bülbüllər”, “Şuşanın dağları”, “Uca dağlar başında”, “Yar bizə qonaq gələcək”.

Rəqslər: “Cığcığa”, “Cüt bacı” (*segah – rast*), “Qəşəngi”, “Qıtqılıda”, “Lətifə” (*segah – rast*), “Mirzəyi”, “Tərəkəmə”, “Vağzalı”.

Şifahi ənənəvi professional musiqi

Aşıq havaları: “Rübai Koroğlu”.

Təsniflər: “Segah”, “Şikəstəyi-fars”, “Mübərriqə”, “Zabul”.

Rənglər: “Segah” (“Mayeyi-Segah”, “Şikəstəyi-fars”, “Mübərriqə”), “Segah-Zabul”, “Mirzə Hüseyn Segahı”, “Xaric Segah”.

Muğamlar: “Segah”, “Zabul-Segah”, “Mirzə Hüseyn Segahı”, “Xaric Segah”.

Zərbi muğamlar: “Qarabağ şikəstəsi”, “Kəsmə şikəstə”, “Şirvan şikəstəsi”.

Azərbaycan bəstəkarlarının əsərləri

Opera və musiqili komediyalar:

Üzeyir Hacıbəyli

“Leyli və Məcnun” operasından:

I şəkil: Xor (*segah – çahargah*).

Leyli və Məcnunun dueti.

V şəkil: Məcnunun şikayəti.

“Koroğlu” operasından:

Uvertüradan əsas mövzu.

I pərdə: Nigarın ariyası “Rövşəndir məni yaşadan”
(*segah – rast – segah*).

III pərdə: Koroğlunun ariyası (*segah – bayatı-şiraz*).

IV pərdə: Təlxəyin mahnısı (*segah – çahargah*).

“Arşın mal alan” musiqili komediyasından:

Əsgərin ariyası “Nalədəndir ney kimi”.

Gülçöhrənin ariyası “Pərişan zülfü”.

Gülçöhrənin etirafı “Məni saldı yaman dərdə”.

Asyanın mahnısı “Gözəlim, yar gözəlim”.

Asyanın rəqsi.

Süleymanın mahnısı “Nədir sənin dərdin”.

Tellinin mahnısı “Yar o yanda, sən bu yanda”.

Soltan bəyin kupletləri “Sən dul, mən dul”.

Fikrət Əmirov

“Sevil” operasından: Atakişinin kupletləri.

Simfonik musiqi:

Vasif Adıgözəlov

“Segah” simfonik muğamı.

Vokal musiqi:

Üzeyir Hacıbəyli

“Sənsiz” musiqili qəzəli. “Qaragöz” mahnısı.

Vasif Adıgözəlov

“Qərənfil” musiqili qəzəli.

Cahangir Cahangirov

“Ana” mahnısı.

Ş Ü Ş T Ə R

Xalq musiqisi

Mahnılar: “Aman kəklik əlindən”, “Araxçının məndədir”, “Ay Sona”, “Beşik başında”, “Girdim yarın bağçasına”, “Gözəlim sənsən”, “Gül bağçalar”, “Mərənddən aşdım”.

Rəqslər: “Almazı”, “Dağ çiçəyi”, “Uzundərə”, “Yüz bir”.

Şifahi ənənəvi professional musiqi

Aşıq havaları: “Mansırı”.

Təsniflər: “Şüştər”.

Rənglər: “Şüştər” (“Şüştər dəramədi”, “Mayeyi-Şüştər”, “Tərkib”).

Muğamlar: “Şüştər”.

Zərbi muğamlar: “Heydəri”, “Ovşarı”.

Azərbaycan bəstəkarlarının əsərləri

Opera və musiqili komediyalar:

Üzeyir Hacıbəyli

“Leyli və Məcnun” operasından:

III şəkil: Xor “Məcnun, Məcnun”.

III şəkil: Leyli və İbn Səlamın dueti (*şüştər – hümayun*).

VI şəkil: Orkestr girişi və xor.

“Arşın mal alan” musiqili komediyasından:

Gülçöhrənin naləsi “Hicran dərdi”.

Gülçöhrənin ariyası “Bülbülü zarən”.

“O olmasın, bu olsun” musiqili komediyasından:

Məşədi İbadın mahnısı “Mən nə qədər, nə qədər”

Fikrət Əmirov

“Sevil” operasından:

Uvertüra – Proloq (*şüştər – şur*), Sevilin leytmövzusu.

Sevilin ariyası (orkestr girişi – *hümayun*, vokal partiya – *şüştər*).

Simfonik musiqi:

Qara Qarayev

“Leyli və Məcnun” simfonik poemasından: Əsas mövzu.

Vokal musiqi:

Üzeyir Hacıbəyli

“Sevgili canan” musiqili qəzəli.

ÇAHARGAH

Xalq musiqisi

Mahnılar: “Budur, bir cüt qara göz”, “Gəl, gəl ay ellər gözəli”.

Rəqlər: “Şələxo”.

Şifahi ənənəvi professional musiqi

Təsniflər: “Çahargah”, “Bəstə-Nigar”, “Hasar”, “Müxalif”.

Rənglər: “Çahargah” (“Mayeyi-Çahargah”, “Müxalif”, “Hasar”, “Bəstə-Nigar”).

Muğamlar: “Çahargah”.

Zərbi muğamlar: “Mənsuriyyə”.

Azərbaycan bəstəkarlarının əsərləri

Opera və balet musiqisi:

Üzeyir Hacıbəyli

“Leyli və Məcnun” operasından: Məcnunun atasının ariyası.

“Koroğlu” operasından: kəndlilərin xoru “Bu gözəl təbiət”.

Müslüm Maqomayev

“Şah İsmayıl” operasından: Uvertüra. Aslan şahın ariyası.

Cahangir Cahangirov

“Azad” operasından: “Çahargah” xoru.

Qara Qarayev

“Yeddi gözəl” baletindən: Vals.

Əfrasiyab Bədəlbəyli

“Qız qalası” baletindən: Giriş.

Instrumental musiqi:

Üzeyir Hacıbəyli

“Cəngi” pyesi (f-no və orkestr üçün işləyəni – *İsmayıl Hacıbəyov*).

“Çahargah fantaziyası”. Xalq çalğı alətləri orkestri üçün.

Asaf Zeynalli

“Çahargah” fortepiano pyesi.

Cövdət Hacıyev

“Sülh uğrunda” simfonik poemasından: Giriş mövzu.

Vokal musiqi:

Tofiq Quliyev

“Bəxtəvər oldum” musiqili qəzəli.

B A Y A T I - Ş İ R A Z

Xalq musiqisi

Mahnılar: “Aman ovçu”, “Küçələrə su səpmişəm”, “Qubanın ağ alması”, “Laçın”, “Onu demə zalım yar”.

Rəqslər: “Qazağı”, “Nəlbəki”.

Şifahi ənənəvi professional musiqi

Təsniflər: “Bayatı-Şiraz”, “Bayatı-İsfahan”.

Rənglər: “Bayatı-Şiraz” (“Mayeyi-Bayatı-Şiraz”, “Bayatı-İsfahan”, “Hüzzal”).

Muğamlar: “Bayatı-Şiraz”.

Azərbaycan bəstəkarlarının əsərləri

Opera və balet musiqisi:

Üzeyir Hacıbəyli

“Leyli və Məcnun” operasından:

IV şəkil: Orkestr girişi.

Qızların pərdəarxası xoru “Bu gələn yara bənzər”.

“Koroğlu” operasından:

II pərdə: Nigarın ariyası “Hanı o günlərim”.

Fikrət Əmirov

“Sevil” operasından:

I pərdə: Balaşın mahnısı “Dilbər, o gözlərim”.

II pərdə: Balaşın mahnısı “Gör nə günlərə qaldım” (*bayatı-şiraz – çahargah*).

III pərdə: Balaşın ariososu “Ağla, gözüm, ağla” (*bayatı-şiraz – şüştər*).

Əfrasiyab Bədəlbəyli

“Qız qalası” baletindən: Gülyanaq ilə Poladın adajiosu.

Qara Qarayev

“Yeddi gözəl” baletindən: Ayışənin rəqsi.

Simfonik musiqi:

Fikrət Əmirov

“Gülüstən Bayatı-Şiraz” simfonik muğamı.

Süleyman Ələsgərov

“Bayatı-Şiraz” simfonik muğamı.

Kamera-instrumental musiqi:

Asəf Zeynalli

“Muğamsayağı”. Violin və fortepiano üçün pyes.

Nazim Əliverdibəyov

“Bayatı-Şiraz” xor muğamı (*orqan üçün işləmə*).

Vokal musiqi:

Üzeyir Hacıbəyli

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni.

Tofiq Quliyev

“Bakı haqqında mahnı”.

H Ü M A Y U N

Şifahi ənənəvi professional musiqi

Təsniflər: “Hümayun”.

Rənglər: “Hümayun” (“Hümayun dəramədi”, “Mayeyi-Hümayun”, “Tərkib”).

Muğamlar: “Hümayun”.

Azərbaycan bəstəkarlarının əsərləri

Opera və balet musiqisi:

Üzeyir Hacıbəyli

“Leyli və Məcnun” operasından:

II şəkil: Orkestr epizodu (*hümayun – şüştər*).

Fikrət Əmirov

“Sevil” operasından: Sevilin ariyası (orkestr girişi – *hümayun*, vokal partiya – *şüştər*).

Qara Qarayev

“Yeddi gözəl” baletindən: Gözəllər gözəlinin rəqsi.

Arif Məlikov

“Məhəbbət əfsanəsi” baletindən:

Fərhad və Şirinin adajiosu.

Məhminəbanunun monoloqu və Türk qızlarının rəqsi

Simfonik musiqi:

Cahangir Cahangirov

“Arazın o tayında” vokal-simfonik poeması.

Tofiq Bakıxanov

“Hümayun” simfonik muğamı.

**AZƏRBAYCAN XALQ MUSIQİSİNİN ƏSASLARININ
ÖYRƏNİLMƏSİNƏ DAİR TƏKLİF OLUNAN
N O T O Q R A F İ Y A**

1. Azərbaycan el nəğmələri / nota salan və harmonizə edənlər: *Ü. Hacıbəyov və M. Maqomayev*. – Bakı: Işıq, 1985.
2. Azərbaycan xalq rəqsləri: fortepiano üçün işləmələr / tərtib edənlər: *F. Bədəlbəyli, O. Rəcəbov, G. Abdullazadə, N. Mustafayev*. – Bakı: Mütərcim, 2011.
3. Azərbaycan xalq mahnıları: fortepiano ilə oxumaq üçün işləmələr / tərtibçi və işləyəni – *L. Abasova*. – Bakı: «Təhsil» EİM, 2005.
4. Azərbaycan xalq mahnıları: I, II cild / tərtib edən – *S. Kərimi*, redaktor – *E. Dadaşova*. – Bakı: Öndər nəşriyyat, 2005.
5. Azərbaycan xalq musiqisinin antologiyası. I cild: Azərbaycan xalq mahnıları. – Bakı: 2003.
6. Azərbaycan xalq musiqisinin antologiyası. II cild: Azərbaycan xalq rəqsləri. – Bakı: 2003.
7. Azərbaycan xalq musiqisinin antologiyası. III cild: Azərbaycan muğamları və rəngləri. – Bakı, 2004.
8. Azərbaycan xalq musiqisinin antologiyası. IV cild: Azərbaycan muğamları və rəngləri – Bakı: 2005.
9. Azərbaycan xalq musiqisinin antologiyası. V cild: Azərbaycan muğamları və zərbi mugamlar. – Bakı: 2005.
10. Azərbaycan xalq musiqisinin antologiyası. VI cild: Azərbaycan təsnifləri, dəraməd, diringi və rəngləri, mugamlar və zərbi mugamlar. – Bakı: 2006.
11. Azərbaycan xalq musiqisinin antologiyası. VII cild: Azərbaycan aşiq musiqisi. – Bakı: 2007.
12. Azərbaycan xalq rəqs melodiyaları: / not yazısı *B. Hüseynlinindir*. I dəftər – Yallı. – Bakı: 1965; II dəftər – Halay. – Bakı: 1966.
13. Azərbaycan xalq rəqsləri / not yazısı *T. Quliyev, Z. Bağırov, M.-S. İsmayılov*. – Bakı, 1951.
14. Azərbaycan dəraməd və rəngləri / not yazısı *E. Mansurovundur*. – Bakı, 1984.

15. Azərbaycan qədim el havaları / not yazısı *E. Mansurovundur*. – Bakı, 1990.
16. *Bakıxanov Ə.* Azərbaycan xalq rəngləri. – Bakı, 1964.
17. *Bakıxanov Ə.* Azərbaycan ritmik muğamları. – Bakı, 1968.
18. *Bakıxanov Ə.* Muğam, mahnı, rəng. – Bakı, 1975.
19. *Əmirov F.* Azərbaycan xalq mahnılarının səs və fortepiano üçün işlənməsi. – Bakı: Azərbaycan Dövlət Musiqi Nəşriyyatı.
20. *Əsədullayev A.* Hümayun. – Bakı: Adiloğlu, 2002.
21. *Əsədullayev A.* Rast və Çahargah. – Bakı: Adiloğlu, 2005.
20. *Quliyev T.* 15 Azərbaycan xalq rəqsi. – Bakı: Azərbaycan Dövlət Musiqi Nəşriyyatı, 1955.
21. *Кулиев Т.* 10 танцев в обработке для фортепиано / мелодии *Мамедова Агаева*. – Баку: Азмузгиз, 1960.
22. *İbrahimova S.* Azərbaycan təranələri: fortepiano üçün 15 pyes. – Bakı: Mars-print, 2009.
23. *İbrahimova S.* Forteplano üçün Azərbaycan mahnı və təsnifləri əsasında pyeslər // Xüsusi pedaqoji hazırlıq kursu üzrə xrestomatiya. – Bakı: Adiloğlu, 2008, s. 133-174.
24. *İsazadə Ə., Məmmədov N.* Azərbaycan xalq mahnıları və oyun havaları. – Bakı: 1984.
26. *Məmmədov N.* Azərbaycan muğamları “Çahargah” və “Hümayun”. – Bakı: 1963.
27. *Məmmədov N.* Azərbaycan muğamları “Rast” və “Şahnaz”. – Bakı: 1963.
28. *Nəzirova E.* Pyeslər: Azərbaycan xalq melodiylarının fortepiano üçün işləmələri. – Bakı: Azərneşr, 1963.
29. *Rüstəmov S.* Azərbaycan xalq mahnıları. – Bakı: Azərneşr, 1967.
30. *Rüstəmov S.* Azərbaycan xalq rəngləri: I dəftər. – Bakı: Azərneşr, 1954; II dəftər. – Bakı: Azərneşr, 1956.
31. *Rüstəmov S., Əmirov F., Quliyev T.* Azərbaycan xalq mahnıları / tərtibçi – *Bülbül*. I cild – Bakı: İşıq, 1981; II cild – Bakı: İşıq, 1982.
32. *Zeynallı A.* Çahargah: fortepiano üçün. – Bakı: Azərbaycan Dövlət Musiqi Nəşriyyatı, 1939.

TÖVSIYƏ OLUNAN Ə D Ə B İ Y Y A T

1. *Abdullayeva S.* Azərbaycan xalq çalğı alətləri. – Bakı, 2002.
2. *Abdullazadə G.* Qədim və orta əsrlərin musiqi mədəniyyəti: tarixi-fəlsəfi təhlil. – Bakı, 1996.
3. *Abezqauz İ.* Azərbaycan musiqisində Ü. Hacıbəyovun bədii kəşflərinin inkişafı // XX əsrin Azərbaycan musiqisi: məqalələr toplusu / tərtibçi və elmi redaktor – *A. Tağızadə.* – Bakı: 1994.
4. Azərbaycan xalq musiqisi: oçerklər / müəlliflər: *Ə. İsadadə, Ə. Eldarova, R. İsmayilzadə, N. Məmmədov, R. Zöhrabov, B. Hüseyinli.* – Bakı: Elm, 1981.
5. *Babayev E.* Azərbaycan muğam dəstgahlarında ritm-intonasiya problemləri. – Bakı: Ergün, 1996.
6. *Bağirova S.* Azərbaycan muğamı: məqalələr, məruzələr, tədqiqatlar. – Bakı: Elm, 2007.
7. *Eldarova Ə.* Azərbaycan aşiq sənəti. – Bakı: 1986.
8. *Əliyeva F.* XX əsr Azərbaycan musiqisi: tarix və zamanla üz-üzə. – Bakı: Elm, 2007.
9. *Əliyeva İ.* Azərbaycan musiqisi əsasında lad-intonasiya eşitmə hazırlığı üzrə praktiki vəsait. – Bakı: Adiloğlu, 2010.
10. *Hacıbəyov Üzeyir ensiklopediyası.* – Bakı: Azərbaycan, 1996.
11. *Hacıbəyli Ü.* Azərbaycan türklərinin musiqisi haqqında / təqdim edəni, ön söz və lüğətin müəllifi – *F.Əliyeva.* – Bakı: Adiloğlu, 2005.
12. *Həsənova C.* Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində milli ladların təzahürü. – Bakı: Mars-Print, 2004.
13. *İmrani R.* *Muğam tarixi.* – Bakı: 1998.
14. *İsmayilov M.-S.* Azərbaycan xalq musiqisinin janrları. – Bakı: Az.SSR Elmlər Akademiyası, 1960.
15. *İsmayilov M.-S.* Azərbaycan xalq musiqisinin məqam və muğam nəzəriyyəsinə dair elmi-metodik oçerklər. – Bakı: Elm, 1991.
16. *İsadadə Ə.* Azərbaycan musiqi folklorunun öyrənilməsi tarixindən // Azərbaycan xalq musiqisi: oçerklər. – Bakı: 1981.
17. *Məmmədov T.* Azərbaycan klassik aşiq havaları. – Bakı: 2009.
18. *Məmmədov T.* Azərbaycan aşiq yaradıcılığı. – Bakı: 2011.
19. *Məmmədova R.* Azərbaycan muğamı. – Bakı: Elm, 2002.

20. *Seyidova S.* Azərbaycan xalq professional musiqisi. – Bakı: Şirvannəşr, 1998.
21. *Səfərova Z.* Üzeyir Hacıbəyov yaradıcılığında nəzəri və estetik problemlər. – Bakı: Elm, 1985.
22. *Yusifova A.* Azərbaycan bəstəkarlarının işləmələri. – Bakı: Adiloğlu, 2009.
23. *Yusifova A.* Azərbaycan xalq melodiylarının işlənməsi və aranji-manı” fənni üzrə dərs vəsaiti. – Bakı: Adiloğlu, 2004.
24. *Zöhrabov R.* Şifahi ənənəvi Azərbaycan professional musiqisi: dərs vəsaiti. – Bakı: Azərbaycan ensiklopediyası, 1996.
25. *Zöhrabov R.* Zərbi muğamlar. – Bakı: Mars-print, 2004.
26. *Zöhrabov R.* Azərbaycan rəngləri. – Bakı: Mars-print, 2006.

R u s d i l i n d ə

27. *Абасова Э.* Узеир Гаджибеков. – Баку: Азернешр, 1975.
28. *Гаджибеков У.* О музыкальном искусстве Азербайджана. – Баку: Азернешр, 1966.
29. *Гаджибеков У.* Энциклопедия. – Баку: Азербайджан, 2003.
30. *Зохрабов Р.* Азербайджанские теснифы. – Москва: Советский композитор, 1983.
31. *Исмаилов М.-С.* Ладовые особенности азербайджанской народной музыки // Учёные записки Азгосконсерватории. – 1972. – № 1 (9).
32. *Исмаилов М.-С.* Структурные особенности ладов азербайджанской народной музыки: методическая разработка. – Баку: 1972.
33. *Кафарова З.* «Кероглу» Узеира Гаджибекова. – Баку: Язычы, 1981.
34. *Мамедов Т.* Традиционные напевы азербайджанских ашыгов. – Баку: Ишыг, 1989.
35. *Махмудова Г.* Генезис и эволюция оstinатности в азербайджанской музыке. – Баку: Нурлан, 2006.
36. *Юсифова А.* Солтан Гаджибеков. Обработки азербайджанских народных мелодий: учебное пособие. – Баку: Мутарджим, 2011.

SAYTOQRAFIYA

1. Üzeyir Hacıbəyli. “Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları” / layihənin rəhbəri – *Fərhad Bədəlbəyli*, elmi redaktor – *Tariyel Məmmədov*:

<http://musbook.musigi-dunya.az>

2. Üzeyir Hacıbəyli. “Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları”: Musiqi məktəbləri və texnikumları üçün Azərbaycan ladlarının öyrənilməsinə dair adaptasiya olunmuş dərs vəsaiti / tərtibçi – *Tərhan Seyidov*:

www.baku-art.az

3. Azərbaycan diskoqrafiyası. 1900-1940-ci illər kataloqu:

<http://diskografiya.musigi-dunya.az>

4. Azərbaycanın ənənəvi musiqisi atlası:

<http://atlas.musigi-dunya.az>

5. Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyası:

<http://diskografiya.musigi-dunya.az>

6. Üzeyir Hacıbəyli internet portalı:

<http://uzeyir.musigi-dunya.az>

7. Üzeyir Hacıbəyli elektron ensiklopediyası:

<http://uzeyirbook-dunya.az>

8. Üzeyir Hacıbəylinin “Leyli və Məcnun” virtual muzeyi:

<http://leyli-mejnun.musigi-dunya.az>

9. Üzeyir Hacıbəylinin “Arşın mal alan” virtual muzeyi:

<http://arshin.musigi-dunya.az>

10. Üzeyir Hacıbəylinin “O olmasın, bu olsun” virtual muzeyi:

<http://meshadi.musigi-dunya.az>

11. Üzeyir Hacıbəyli. Dərs vəsaiti:

<http://ders.musigi-dunya.az>

12. Əfrasiyab Bədəlbəylinin “Musiqi lüğəti”:

<http://lugat.musigi-dunya.az>

13. Muğam ensiklopediyası:

<http://muğam.musigi-dunya.az>

14. Musiqiçinin elektron kitabxanası:

<http://e-library.musigi-dunya.az>

Ə L A V Ə

TESTLƏR

(*tərtibçi – professor Cəmilə Həsənova*)

1. Üzeyir Hacıbəylinin “Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları” əsəri ilk dəfə neçənci ildə nəşr olunmuşdur: **a)** 1935-ci ildə. **b)** 1945-ci ildə. **c)** 1950-ci ildə. **d)** 1957-ci ildə. **e)** 1965-ci ildə.

2. Azərbaycan xalq musiqisində əsas ladlar bunlardır: **a)** rast, şur, segah, rahab, nəva, şüştər, hümayun. **b)** rast, şur, bayatı-şiraz, şahnaz, çahargah, şüştər, sarənc. **c)** rast, şur, segah, şüştər, çahargah, bayatı-şiraz, hümayun. **d)** rast, şur, segah, çahargah, sarənc, şahnaz, hümayun. **e)** rast, şur, segah, zəbul, çahargah, şüştər, bayatı-şiraz.

3. $1 - 1 - \frac{1}{2}$ ton formullu tetraxord hansı Azərbaycan ladlarının qurulmasında istifadə olunur: **a)** rast və bayatı-şiraz. **b)** rast və şur. **c)** rast və segah. **d)** rast və çahargah. **e)** rast və şüştər.

4. $1 - 1 - \frac{1}{2}$ formullu tetraxordun hansı üsulla birləşməsindən rast ladi əmələ gəlir: **a)** qovuşuq üsulla. **b)** orta üsulla. **c)** orta yarımton vasitəsilə. **d)** orta ton vasitəsilə. **e)** iki üsulla.

5. $1 - \frac{1}{2} - 1$ formullu tetraxordun hansı üsulla birləşməsindən şur ladi əmələ gəlir: **a)** ayrı üsulla. **b)** orta yarımton vasitəsilə. **c)** qovuşuq üsulla. **d)** orta ton vasitəsilə. **e)** qarışıq üsulla.

6. Segah ladinin quruluşu aşağıdakı qaydaya əsaslanır:
a) $\frac{1}{2} - 1 - 1$ formullu üç bərabər tetraxordun qovuşuq üsulla birləşməsi. **b)** $1 - \frac{1}{2} - 1$ formullu üç bərabər tetraxordun qovuşuq üsulla birləşməsi. **c)** $1 - 1 - \frac{1}{2}$ formullu üç bərabər tetraxordun qovuşuq üsulla birləşməsi. **d)** $\frac{1}{2} - 1 - 1$ formullu üç bərabər tetraxordun ayrı üsulla birləşməsi. **e)** $\frac{1}{2} - \frac{1}{2} - \frac{1}{2}$ formullu üç bərabər tetraxordun qovuşuq üsulla birləşməsi.

7. $1/2 - 1\frac{1}{2} - 1/2$ formullu tetraxordun hansı üsulla birləşməsindən çahargah ladı əmələ gəlir:

a) qovuşuq üsulla. **b)** ayrı üsulla. **c)** orta yarımton vasitəsilə. **d)** orta ton vasitəsilə. **e)** qovuşuq və ayrı üsulla.

8. $1 - 1 - \frac{1}{2}$ formullu tetraxordun hansı üsulla birləşməsindən bayatı-şiraz ladı əmələ gəlir: **a)** ayrı üsulla. **b)** orta yarımton vasitəsilə. **c)** qovuşuq üsulla. **d)** orta ton vasitəsilə. **e)** qarışıq üsulla.

9. Şüştər ladının quruluşu aşağıdakı qaydaya əsaslanır:

a) $1/2 - 1 - 1$ formullu üç bərabər tetraxordun qovuşuq üsulla birləşməsi. **b)** $1 - 1/2 - 1$ formullu üç bərabər tetraxordun qovuşuq üsulla birləşməsi. **c)** $1 - 1 - 1/2$ formullu iki bərabər tetraxordun orta yarımton vasitəsilə birləşməsi. **d)** $1/2 - 1 - \frac{1}{2}$ formullu iki bərabər tetraxordun ayrı üsulla birləşməsi. **e)** $1/2 - 1\frac{1}{2} - 1/2$ formullu üç bərabər tetraxordun iki üsulla birləşməsi.

10. Hansı ladlar xalis kvarta quruluşludur:

a) rast, şur, segah. **b)** rast, çahargah, şüştər. **c)** rast, şur, bayatı-şiraz. **d)** rast, segah, çahargah. **e)** rast, şur, şüştər.

11. Bu lad xalis kvinta quruluşludur:

a) şur. **b)** şüştər. **c)** bayatı-şiraz. **d)** hümayun. **e)** segah.

12. Bayatı-şiraz ladının quruluşu aşağıdakı qaydaya əsaslanır:

a) $1/2 - 1 - 1$ formullu üç bərabər tetraxordun qovuşuq üsulla birləşməsi. **b)** $1 - 1/2 - 1$ formullu üç bərabər tetraxordun qovuşuq üsulla birləşməsi. **c)** $1 - 1 - \frac{1}{2}$ formullu iki bərabər tetraxordun orta yarımton vasitəsilə birləşməsi. **d)** $1/2 - 1 - 1/2$ formullu iki bərabər tetraxordun ayrı üsulla birləşməsi. **e)** $1/2 - 1\frac{1}{2} - \frac{1}{2}$ formullu üç bərabər tetraxordun iki üsulla birləşməsi.

13. Rast ladının quruluşu aşağıdakı qaydaya əsaslanır:

a) $1/2 - 1 - 1$ formullu üç bərabər tetraxordun qovuşuq üsulla birləşməsi. **b)** $1 - 1/2 - 1$ formullu üç bərabər tetraxordun qovuşuq üsulla birləşməsi. **c)** $1 - 1 - \frac{1}{2}$ formullu üç bərabər tetraxordun qovuşuq üsulla birləşməsi. **d)** $1/2 - 1 - 1$ formullu üç bərabər tetraxordun ayrı üsulla birləşməsi. **e)** $1/2 - 1\frac{1}{2} - 1/2$ formullu üç bərabər tetraxordun qovuşuq üsulla birləşməsi.

14. Şur ladının quruluşu aşağıdakı qaydaya əsaslanır:

a) $1/2 - 1 - 1$ formullu üç bərabər tetraxordun qovuşuq üsulla birləşməsi. **b)** $1 - 1/2 - 1$ formullu üç bərabər tetraxordun qovuşuq üsulla birləşməsi. **c)** $1 - 1 - 1/2$ formullu üç bərabər tetraxordun qovuşuq üsulla birləşməsi. **d)** $1/2 - 1 - 1$ formullu üç bərabər tetraxordun ayrı üsulla birləşməsi. **e)** $1/2 - 1/2 - 1/2$ formullu üç bərabər tetraxordun qovuşuq üsulla birləşməsi.

15. $1/2 - 1/2 - 1/2$ ton formullu tetraxord hansı Azərbaycan ladının quruluşunda istifadə olunur:

a) bayatı-şiraz. **b)** şur. **c)** segah. **d)** çahargah. **e)** şüştər.

16. Rast ladına əsaslanan melodiya ardıcıl olaraq aşağıdakı şöbələrdən ibarətdir: **a)** “Mayeyi-rast”, “Hüseyni”, “Vilayəti”, “Əraq”, “Gərayi”. **b)** “Şikəsteyi-fars”, “Mübərriqə”, “Manəndi-müxalif”, “Əraq”. **c)** “Mayeyi-rast”, “Hüseyni”, “Şikəsteyi-fars”, “Əraq”. **d)** “Hüseyni”, “Şur-şahnaz”, “Şikəsteyi-fars”, “Vilayəti”, “Əraq-Gərayi”. **e)** “Mayeyi-rast”, “Mahur-hindi”, “Bayatı-Qacar”, “Əraq”.

17. Şur ladına əsaslanan melodiya ardıcıl olaraq aşağıdakı şöbələrdən ibarətdir: **a)** “Mayeyi-şur”, “Zəmin-xara”, “Şur-şahnaz”, “Əraq”, “Səmayi-şəms”. **b)** “Sarənc”, “Hasar”, “Müxalif”, “Mənsuriyyə”, “Səmayi-şəms”, “Nişibi-fəraz”. **c)** “Mayə”, “Şahnaz”, “Şikəsteyi-fars”, “Hicaz”, “Səmayi-şəms”, “Nişibi-fəraz”. **d)** “Mayeyi-şur”, “Zəmin-xara”, “Şur-şahnaz”, “Hicaz”, “Bayatı-kürd”, “Səmayi-şəms”, “Nişibi-fəraz”. **e)** “Mayeyi-şur”, “Nəva”, “Bayatı-kürd”, “Sarənc”, “Səmayi-şəms”.

18. Segah ladına əsaslanan melodiya ardıcıl olaraq aşağıdakı şöbələrdən ibarətdir: **a)** “Mayeyi-segah”, “Şikəsteyi-fars”, “Əraq”, “Zil Segah”. **b)** “Manəndi-müxalif” “Şikəsteyi-fars”, “Mübərriqə”, “Əraq”. **c)** “Mayeyi-segah”, “Şikəsteyi-fars”, “Mübərriqə”, “Əraq”. **d)** “Mayeyi-segah”, “Şikəsteyi-fars”, “Mübərriqə”, “Bayatı-Qacar”, “Dilruba”. **e)** “Mayeyi-segah”, “Zabul”, “Bayatı-türk”, “Manəndi-müxalif”, “Sarənc”.

19. Çahargah ladına əsaslanan melodiya ardıcıl olaraq aşağıdakı şöbələrdən ibarətdir: **a)** “Mayeyi-çahargah”, “Bəstə Nigar”, “Hasar”, “Mənsuriyyə”, “Hüzzal”. **b)** “Manəndi-müxalif”, “Şikəsteyi-fars”, “Mübərriqə”, “Hasar”, “Mənsuriyyə”. **c)** “Mayeyi-çahargah”, “Bəstə Nigar”, “Manəndi-müxalif”, “Hasar”, “Müxalif”, “Mənsuriyyə”. **d)** “Mayeyi-çahargah”, “Şikəsteyi-fars”, “Mübərriqə”, “Müxalif”. **e)** “Mayeyi-çahargah”, “Bəstə Nigar”, “Manəndi-müxalif”, “Hüzzal”, “Müxalif”.

20. Şüştər ladına əsaslanan melodiya ardıcıl olaraq aşağıdakı şöbələrdən ibarətdir:

a) “Mayeyi-şüştər”, “Tərkib”, “Mayeyi-şüştər”. **b)** “Mayə”, “Feili”, “Tərkib”, “Məsnəvi”. **c)** “Mayeyi-şüştər”, “Şikəsteyi-fars”, “Muyə”, “Mövləvi”. **d)** “Mayeyi-şüştər”, “Şikəsteyi-fars”, “Mübərriqə”, “Tərkib”. **e)** “Şüştər”, “Zabul”, “Hümayun”.

21. Bayatı-Şiraz ladına əsaslanan melodiya ardıcıl olaraq aşağıdakı şöbələrdən ibarətdir: **a)** “Mayeyi-Bayatı-Şiraz”, “Bayatı-İsfahan”, “Şikəsteyi-fars”, “Dilruba”. **b)** “Mayeyi-Bayatı-Şiraz”, “Bayatı-İsfahan”, “Hüzzal”, “Bayatı-Şiraz”, “Bayatı-İsfahan”. **c)** “Mayə”, “Nişibi-fəraz”, “Bayatı-İsfahan”. **d)** “Mayə”, “Şikəsteyi-fars”, “Mübərriqə”, “Bayatı-Qacar”, “Dilruba”. **e)** “Mayeyi-Bayatı-Şiraz”, “Nişibi-fəraz”, “Bayatı-türk”, “Xocəstə”, “Xavəran”.

22. Hümayun ladına əsaslanan melodiya ardıcıl olaraq aşağıdakı şöbələrdən ibarətdir: **a)** “Mayeyi-hümayun”, “Tərkib”, “Mayeyi-hümayun”. **b)** “Mayeyi-hümayun”, “Şüştər”, “Tərkib”, “Bidad”. **c)** “Mayeyi-hümayun”, “Feili”, “Tərkib”, “Şikəsteyi-fars”. **d)** “Mayə”, “Bidad”, “Məsnəvi”, “Mövləvi”, “Dilruba”. **e)** “Mayə”, “Şüştər”, “Tərkib”, “Şikəsteyi-fars”, “Bidad”.

23. Üzeyir Hacıbəylinin “Arşın mal alan” musiqili komediyasından Əsgərin ariyası hansı ladda bəstələnib:

a) çahargah. **b)** rast. **c)** segah. **d)** şur. **e)** bayatı-şiraz.

24. Bu zərbi muğamlar şur ladına əsaslanır: **a)** “Heyratı”, “Səmayi-şəms”. **b)** “Səmayi-şəms”, “Mani”, “Arazbarı”. **c)** “Arazbarı”, “Mənsuriyyə”, “Ovşarı”. **d)** “Ovşarı”, “Heydəri”, “Qarabağ şikəstəsi”. **e)** “Arazbarı”, “Ovşarı”, “Kəsmə şikəstə”.

25. “Rast” ailəsinə aid muğamlar bunlardır:

a) “Mahur hindi”, “Orta Mahur”, “Bayatı-Qacar”. **b)** “Rəhab”, “Düğah”, “Nəva”. **c)** “Qatar”, “Bayatı-kürd”, “Heyratı”. **d)** “Rast”, “Dilkeş”, “Vilayəti”. **e)** “Əraq”, “Şahnaz”, “Kabili”.

26. “Şur” ailəsinə aid muğamlar bunlardır:

a) “Şahnaz”, “Bayatı-kürd”, “Nəva”. **b)** “Rəhab”, “Şur”, “Düğah”. **c)** “Dilkeş”, “Dəşti”, “Qatar”. **d)** “Nəva”, “Hicaz”, “Hasar”. **e)** “Əbu-əta”, “Düğah”, “Nəva”.

27. “Segah” ailəsinə aid muğamlar bunlardır: **a)** “Rəhab”, “Sarənc”, “Şahnaz”. **b)** “Şikəsteyi-fars”, “Çoban bayatı”, “Əraq”. **c)** “Orta segah”, “Zabul Segah”, “Mirzə Hüseyn segahı”. **d)** “Dilkeş”, “Dilruba”, “Xocəstə”. **e)** “Haşım Segah”, “Yalxın Segahı”, “Sarənc”.

28. Bu xalq mahnıları rast ladına əsaslanır: **a)** “Əlində sazın qurbanı”, “Çal-oyna”, “Ay Dilbər”. **b)** “Bəri bax”, “Qara tellər”, “Qalalıyam”. **c)** “Gözəlüm sənsən”, “Anacan”, “Süsən sünbül”. **d)** “Səndən mənə yar olmaz”, “Çıxdı günəş”, “Sona xanım”. **e)** “Sona bülbüllər”, “Qarabağın maralı”, “Şəfəq sökülərkən”.

29. Bu xalq mahnıları şur ladına əsaslanır:

a) “Ahu kimi”, “Səhər-səhər yaz çağı”, “Ceyran bala”. **b)** “Sarı gəlin”, “Qarabağın maralı”, “Naxçıvan”. **c)** “Qaragilə”, “Güləbatın”, “Ay qadası”. **d)** “Sürməli qız”, “Küsmüşəm səndən”, “Bülbülün geydiyi sarı”. **e)** “Sona xanım”, “Şuşa ceyranı”, “Ahu kimi”.

30. Bu xalq mahnıları bayatı-şiraz ladına əsaslanır: **a)** “Onu demə zalım yar”, “Gəl, gəl ahu balası”, “Uca dağlar başında”. **b)** “Laçın”, “Dəli ceyran”, “Sona bülbüllər”. **c)** “Ay qadası”, “Sarı gəlin”, “Xumar oldum”. **d)** “Çıxdı günəş”, “Muleyli”, “Anacan”. **e)** “Qubanın ağ alması”, “Aman ovçu”, “Küçələrə su səpmişəm”.

31. Bu xalq rəqsləri segah ladına əsaslanır:

- a)** “Vağzalı”, “Tərəkəmə”, “Qıtqılıda”. **b)** “Qəşəngi”, “Bağdaduru”, “Bakı”. **c)** “Cığcığa”, “Turacı”, “Lalə”. **d)** “Mirzəyi”, “Darçını”, “Gülgəz”. **e)** “Azərbaycan”, “Brilyant”, “Qızılgül”.

32. Hansı aşiq havaları rast ladındadır:

- a)** “Vaqif gözəlləməsi”, “Baş müxəmməs”.
b) “Şəhrəbani”, “İncəgülü”, “Laçını”.
c) “Duraxanı”, “Mina gəraylı”, “Orta müxəmməs”.
d) “Urfanı”, “Azafli dübeyti”, “Baş saritel”.
e) “Paşa köçdü”, “Heydəri”, “Mansırı”.

33. Hansı aşiq havası segah ladındadır:

- a)** “Naxçıvanı”. **b)** “Yanıq Kərəmi”. **c)** “Rübai Koroğlu”. **d)** “Cəngi Koroğlu”. **e)** “Çoban bayatı”.

34. Şur ladına əsaslanan aşiq havaları bunlardır:

- a)** “Göyçə gülü”, “Bayramı”, “Duraxanı”. **b)** “Qəhrəmanı”, “Misri Koroğlu”, “Təbl-cəngi Koroğlu”. **c)** “Baş müxəmməs”, “Sultani”, “Urfanı”. **d)** “Şəhrəbani”, “Dübeyti”, “Azafli dübeyti”. **e)** “Mixəyi”, “Aşiq arazbarısı”, “Baş saritel”.

35. Bu aşiq havası şüştər ladındadır: **a)** “Mixəyi”. **b)** “Gilənar”.

- c)** “Mirzəcanı”. **d)** “Mansırı”. **e)** “Güllü qafiyə”.

36. Segah ladında qurulan xalq mahnıları bunlardır:

- a)** “Ninni”, “Bəri bax”, “Evləri var xana-xana”. **b)** “Sarı bülbül”, “Yaylıq”, “Gülə-gülə”. **c)** “Şuşanın dağları”, “Alma”, “Bağa girdim üzümə”. **d)** “O xal nə xaldır”, “Yar bizə qonaq gələcək”, “Ceyran sevgilim”. **e)** “O sürməli gözlərin”, “Qalalıyam”, “Aman nənə”.

37. Ardıcıl olaraq rast, şur, segah laddanna əsaslanan xalq rəqslərini göstərin:

- a)** “Turacı”, “Yüz bir”, “Tərəkəmə”. **b)** “Gülgəz”, “Qəhrəmanı”, “Azərbaycan”. **c)** “Brilyant”, “Şələxo”, “Mirzəyi”. **d)** “Darçını”, “Qızılgül”, “Vağzalı”. **e)** “Cıdır”, “Lalə”, “Uzundərə”.

38. Ardıcıl olaraq rast, şur, segah ladlarına əsaslanan xalq mahnılarını göstərin:

a) “Qarabağın maralı”, “Ay Dilbər”, “Şuşanın dağları”. **b)** “Sona xanım”, “Güləbatın”, “Sona bülbüllər”. **c)** “Sarı gəlin”, “Bülbülün geydiyi sarı”, “Sarı bülbül”. **d)** “Çıxdı günəş”, “Çal-oyna”, “Almanı atdım xarala”. **e)** “Qaragilə”, “Şuşa ceyranı”, “Süsən sünbül”.

39. Üzeyir Hacıbəylinin “Leyli və Məcnun” operasından “Şəbi-hicran” xoru hansı lada əsaslanır:

a) rast. **b)** şur. **c)** segah. **d)** bayatı-şiraz. **e)** şüştər.

40. Üzeyir Hacıbəylinin “Leyli və Məcnun” operasından Nofəlin xor ilə səhnəsi hansı lad və zərbi muğam əsasında qurulmuşdur:

a) şur – “Osmanı”. **b)** çahargah – “Mənsuriyyə”. **c)** rast – “Heyratı”. **d)** şur – “Arazbarı”. **e)** şüştər – “Heydəri”.

41. Üzeyir Hacıbəyli “Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları” əsərində Orta əsrlərdə Yaxın Şərq xalqları musiqisinin inkişafında böyük xidmətləri olan bu azərbaycanlı alimlərin adını çəkmişdir:

a) Səfiəddin Urməvi, Əbdülqadir Marağayi. **b)** Mir Möhsün Hacı Seyid Əhməd oğlu Qarabaği. **c)** Əbu Əli Sina, Əbu Nəsr Fərabî. **d)** Pifaqor, Aristotel, Gizevetter. **e)** Əl-Kindi, Fərabî, Avitsenna.

42. Aşağıdakı muğam adları Orta əsrlərdə mövcud olmuş 12 klassik muğamlar sırasına aiddir:

a) Üşşaq, Nəva, Busəlik, Hüməyun, Şüştər. **b)** Rast, Əraq, İsfahan, Zirəfkənd, Büzürk. **c)** Hicaz, Hasar, Çahargah, Bayatı-İsfahan, Novruz. **d)** Mayə, Səlmək, Zirəfkənd, Şahnaz, Güvaşt. **e)** Rəhavi, Hüseyni, Zəngülə, Gərdaniyyə.

43. Orta əsrlərə aid avazlar bunlardır: **a)** Şahnaz, Mayə, Zirəfkənd, Zəngülə, Gərdaniyyə. **b)** Mayə, Səlmək, Novruz, Gərdaniyyə, Busəlik. **c)** Mayə, Üşşaq, Nəva, Busəlik, Rəhavi, Hüseyni, Səlmək. **d)** Şahnaz, Mayə, Səlmək, Novruz, Gərdaniyyə, Güvaşt. **e)** Gərdaniyyə, Güvaşt, Nəva, Rəhavi, Hüseyni, Zəngülə.

44. Bütün Yaxın Şərq xalqlarında Orta əsrlərdən bu günədək öz adını və mayə ucalığını qoruyub saxlamış muğam hansıdır:

a) “Hüməyun”. **b)** “Şur”. **c)** “Nəva”. **d)** “Rəhab”. **e)** “Rast”.

45. Bu xalq rəqsləri rast ladına əsaslanır:

a) “Turacı”, “Uzundərə”, “Qıtqılıda”. **b)** “Darçını”, “Gülgəz”, “Qazağı”. **c)** “Azərbaycan”, “Darçını”, “Brilyant”. **d)** “Atlanma”, “Yüz bir”, “Vağzalı”. **e)** “Şələxo”, “Cıgçığa”, “Tərəkəmə”.

46. Bu xalq rəqsləri şur ladına əsaslanır:

a) “Nəlbəki”, “Bakı”, “Bağdaduru”. **b)** “Lələ”, “Dağ çiçəyi”, “Mirzəyi”. **c)** “Qızılgül”, “Qəhrəmanı”, “Cıdır”. **d)** “Almazı”, “Qəşəngi”. **e)** “Qaradağlı”, “Lətifə”.

47. Şüştər ladına əsaslanan xalq mahnıları bunlardır: **a)** “Gözəlim sənən”, “Gül bağçalar”, “Girdim yarın bağçasına”. **b)** “Beşik başında”, “Ceyran bala”, “Budur, bir cüt qara göz”. **c)** “Araçının məndədir”, “Küçələrə su səpmişəm”, “Aman ovçu”. **d)** “Aman təklik əlindən”, “Mərənddən aşdım”, “O sürməli gözlərin”. **e)** “Göydə ulduz əllidir”, “Gəl, gəl ay ellər gözəli”, “Uca dağlar başında”.

48. Hansı Azərbaycan ladının mayəsi səssirasının IV pilləsində olmur: **a)** segah. **b)** çahargah. **c)** şüştər. **d)** şur. **e)** hüməyün.

49. Üzeyir Hacıbəylinin “Koroğlu” operasından “Çənlibel” xorunun mövzusu hansı lad əsasında bəstələnmişdir:

a) rast. **b)** şur. **c)** segah. **d)** çahargah. **e)** şüştər.

50. Üzeyir Hacıbəylinin “Koroğlu” operasının uvertürasının kompozisiya quruluşunda ardıcıl olaraq hansı beş laddan istifadə olunmuşdur:

a) şur, çahargah, bayatı-şiraz, segah, rast. **b)** şur, segah, çahargah, şüştər, rast. **c)** rast, şur, segah, bayatı-şiraz, çahargah. **d)** şur, segah, bayatı-şiraz, rast, çahargah. **e)** şur, segah, bayatı-şiraz, çahargah, rast.

TESTLƏRİN DÜZGÜN CAVABLARI

1. b; 2. c; 3. a; 4. a; 5. a; 6. a; 7. e; 8. b; 9. d; 10. a; 11. b; 12. c; 13. c; 14. b; 15. d; 16. a; 17. d; 18. c; 19. c; 20. a; 21. b; 22. a; 23. c; 24. b; 25. a; 26. a; 27. c; 28. a; 29. c; 30. e; 31. a; 32. d; 33. c; 34. b; 35. d; 36. a; 37. d; 38. b; 39. a; 40. c; 41. a; 42. b; 43. d; 44. e; 45. c; 46. c; 47. a; 48. c; 49. b; 50. e.

M Ü N D Ə R İ C A T

İzahat vərəqəsi	5
Milli musiqi təhsilinin islahatı üzrə ədəbiyyat	8
Musiqi və incəsənət məktəbləri üçün kursun məzmunu	10
Musiqi kollecləri üçün kursun məzmunu	12
Azərbaycan ladlarında musiqi əsərlərinin təklif olunan siyahısı....	13
Rast	13
Şur	15
Segah	16
Şüştər	18
Çahargah	19
Bayatı-Şiraz	20
Hümayun	21
Azərbaycan xalq musiqisinin əsaslarının öyrənilməsinə dair təklif olunan notografiya	22
Tövsiyə olunan ədəbiyyat	24
Saytoqrafiya	26
<i>Ə l a v ə</i>	
Testlər (tərtibçi – prof. <i>Cəmilə Həsənova</i>)	27
Testlərin düzgün cavabları	34

Bədəlbəyli Fərhad, Seyidov Tərhan.

Üzeyir Hacıbəylinin elmi sistemi əsasında milli lad tərakkürünün inkişafı proqramı: musiqi və incəsənət məktəblərinin şagirdləri, musiqi kolleclərinin tələbələri üçün “Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları”, “Solfecio”, “Xor sinfi”, “İmprovizasiya və bəstələmə”, “İxtisas aləti” və “Ümumi fortepiano” fənləri kursuna əlavə. – Bakı: “Xatun Plyus”, 2012. – 36 s.

Format: 60x84/16 ç.v.2.25

Tiraj: 2000

“Xatun Plyus” mətbəəsində çap olundu.